

Fascynujące, zaskakujące, trochę śmieszne, trochę poważne - takie może być poznawanie dziedzictwa i krajobrazu miasta. Chcemy, aby była to twórcza i pełna emocji przygoda. Dlatego stworzyliśmy ten *Użytecznik*, pełen pomysłów na aktywności dla małych i dużych.

Z *Użytecznika* mogą korzystać rodzice z dziećmi w różnym wieku, babcie i dziadkowie z wnukami, wujkowie i ciocie z dziećmi, starsze rodzeństwo z młodszym - każdy, kto jest chętny, by poznawać swoje otoczenie w niebanalny sposób. Mamy nadzieję, że *Użytecznik* przyda się również nauczycielkom i nauczycielom poszukującym nowych, rozwijających aktywności dla swoich uczniów i uczennic.

Krajobraz miasta może być inspiracją do zabawy, niezwykłych poszukiwań, twórczych działań, artystycznych eksperymentów czy konstruktorskich wyzwań. Ale przede wszystkim krajobraz to nasze wspólne dobro, o które warto zadbać.

Krajobraz miasta

TROCHĘ WIEDZY

- 4 **Poznań - Pomnik Historii**
 - 5 **Krajobraz miasta - dobro wspólne**
 - 6 **Jak stworzyć dobry krajobraz?**
 - 7 **Jak chronione są zabytki w Polsce?**
-

Poznań - Pomnik Historii

W 2008 roku najstarsza, najbardziej wartościowa historycznie i artystycznie część Poznania została uznana za Pomnik Historii. Jest to jedna z pięciu form ochrony zabytków. Prawo do jego ustanawiania ma wyłącznie Prezydent RP, co pokazuje, jak znaczące jest to wyróżnienie. Otrzymują je tylko miejsca o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturalnego Polski.

Obszar Pomnika Historii w Poznaniu obejmuje historyczny zespół miejski, do którego należą:

- Ostrów Tumski, Zagórze, Chwaliszewo,
- Stare Miasto wraz ze średniowiecznymi osadami podmiejskimi,
- założenie urbanistyczno-architektoniczne Josefa Stübbena z początku XX wieku,
- Fort Winiary, obecnie Park Cytadela.

Zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 listopada 2008 roku celem ochrony obszaru Pomnika Historii w Poznaniu jest „zachowanie, ze względu na wartości historyczne, przestrzenne, architektoniczne oraz wartości niematerialne, historycznej części miasta będącego jedną z pierwszych stolic Polski, miejscem pochówku władców, w XV-XVII w. prężnym ośrodkiem kulturowym i handlowym, a w XIX w. ogniskiem ruchów niepodległościowych i miejscem powstania wybitnych, w skali europejskiej, założeń fortecznych”.

Więcej informacji o Pomniku Historii znajdziesz w publikacji „Pomnik Historii - Historia w Pomniku”, dostępnej wkrótce na

www.bramapoznania.pl/nasze-publicacje

Krajobraz miasta - dobro wspólne

Czy myślałeś kiedyś, że krajobraz to coś, co jest naszym wspólnym dobrem? Słowo krajobraz składa się z dwóch słów: „kraj” i „obraz”; oznacza, że to, co widzisz, to obraz kraju.

Miasto to nie tylko budynki, ale i przestrzeń między nimi - ulice, parki, ogrody, cmentarze, miejskie skwery i place. To także tzw. mała architektura, czyli latarnie uliczne, wiaty tramwajowe, ogrodzenia, ławki czy szyldy sklepowe. Ta układanka małych i dużych elementów tworzy miejski krajobraz i otoczenie, w który żyjemy.

Krajobraz mówi nam, czy ludzie w tym miejscu dbają o swoje otoczenie, znają i szanują swoją historię, dobrze traktują przyrodę, umieją współpracować.

Krajobraz wpływa na nas i na to, jak postrzegają nas inni. To oznacza, że oprócz estetycznego wyglądu ma on także swoją wartość ekonomiczną. Ludzie chętniej zamieszkują w miejscach ładnych i zadbanej. Wszyscy chcielibyśmy spędzić wakacje w mieście, które wygląda jak na pięknej pocztówce i pełne jest zabytków, o których można opowiedzieć.

Otoczenie, w którym mieszkamy, ma ogromny wpływ na nasze samopoczucie, zdrowie i bezpieczeństwo. Zielen w mieście oczyszcza powietrze ze smogu i neu-

tralizuje hałas, a dobrze zaplanowany ruch uliczny obniża stres.

Czy wiesz, że czyste, zadbane ulice zmniejszają także akty przemocy i wandalizmu?

Fragment wystawy „Z klocków”, 2018, fot. Ł. Gdak, wł. CTK TRAKT

Fragment wystawy „Z klocków”, 2018, fot. Ł. Gdak, wł. CTK TRAKT

Jak stworzyć dobry krajobraz?

Kiedy jesteśmy we Włoszech czy we Francji, podziwiamy malownicze wioski i miasteczka, w Szwecji zachwycą nas prostota i skromność drewnianych domów, malowanych na jednaki, ciemnoczerwony kolor.

To, co łączy te miejsca, to porządek i ład przestrzeni. Ich mieszkańcy uznali, że warto chronić krajobraz i stosować się do zasad jego planowania. Dzięki temu szanuje się stare budynki, a nowe zbudowane są z po-

dobnych materiałów, mają zbliżoną wysokość i kontynuują charakter zabudowy.

Jednolity wygląd przestrzeni zapewnia prawo budowlane, ale tylko zgodna współpraca ludzi może stworzyć spójny, piękny i zadbane krajobraz.

Zasada dobrego sąsiedztwa

Nie wszystko można wszędzie wybudować. Miejsce (kontekst), w jakim powstaje każda budowla, jest bardzo ważne.

W polskim prawie obowiązuje „zasada dobrego sąsiedztwa”. Oznacza ona, że kiedy chcemy wybudować jakikolwiek budynek, musimy dostosować się do istniejącej wokół niego zabudowy – wysokością, charakterem architektury, funkcją (np. nie możemy postawić fabryki w środku osiedla mieszkaniowego). Przepisy nie są precyzyjne, ale opierają się na zasadzie kontynuacji.

Projektanci nie zawsze stosują się do tej zasady, niektórzy wybierają zmianę i oderwanie od kontekstu.

Fragment wystawy „Z klocków”, 2018, fot. Ł. Gdak, wł. CTK TRAKT

Jak chronione są zabytki w Polsce?

Polska, jak każde państwo, uznaje swoje dziedzictwo za ważne i warte ochrony. Aby móc zachować zabytki - czyli dziedzictwo materialne - dla przyszłych pokoleń, państwo potrzebuje systemu przepisów i działań, żeby taka ochrona mogła być skuteczna. Ideowym dokumentem gwarantującym ochronę dziedzictwa jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ale opis systemu i zasad ochrony zabytków zawarty jest w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dodatkowo niektóre inne ustawy bezpośrednio dotyczą też zabytków i zawierają pewien zakres istotnych przepisów (np. Prawo budowlane).

Jak w takim razie wygląda ten system w Polsce? Najważniejszym wyznacznikiem jest podział zadań na opiekę i ochronę - już tytuł ustawy rozróżnia te dwa zakresy obowiązków. Ochrona zabytków jest realizowaniem interesu społecznego, jakim jest ich zachowanie dla przyszłych pokoleń. Odpowiedzialność za to spoczywa na administracji państwowej. Opieka natomiast wynika z obowiązków właściciela zabytku lub jego aktualnego zarządcy.

1. Ogólny nadzór nad zabytkami

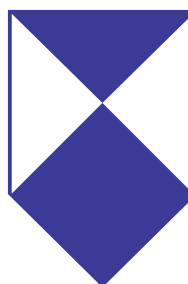
System ochrony zabytków, jego wdrażanie i monitorowanie należy do zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W jego imieniu działa Generalny Konserwator Zabytków, mający rangę sekretarza lub podsekretarza stanu. Jednym z jego zadań jest opracowywanie *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* - strategicznego dokumentu wyznaczającego kierunki polityki Polski dotyczącej zarządzania dziedzictwem. Program, tworzony raz na cztery lata, określa kierunki rozwoju, cele, priorytety i działania, oraz instytucje za nie odpowiedzialne, harmonogram i finansowanie.

W systemie ochrony zabytków ważną rolę pełnią państwowe instytucje kultury odpowiedzialne za konkretne obszary dziedzictwa, jak Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.

W Polsce istnieje 5 form prawnej ochrony zabytków:

1. wpis do rejestru zabytków (nieruchomych, ruchomych i archeologicznych),
2. nadanie przez Prezydenta RP tytułu Pomnika Historii,
3. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
4. utworzenie parku kulturowego (w celu ochrony krajobrazu kulturowego, nie tylko pojedynczych zabytków czy ich zespołów),
5. ustalenia dotyczące ochrony zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (lub w decyzji dotyczącej lokalizacji wybranych inwestycji, jak lotnisko czy linia kolejowa).

ZABYTEK
CHRONIONY PRAWEM

Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków w Polsce

POMNIK
HISTORII

Oznakowanie obiektów lub obszarów uznanych na Pomnik Historii

2. Działanie oddolne - opieka nad zabytkami

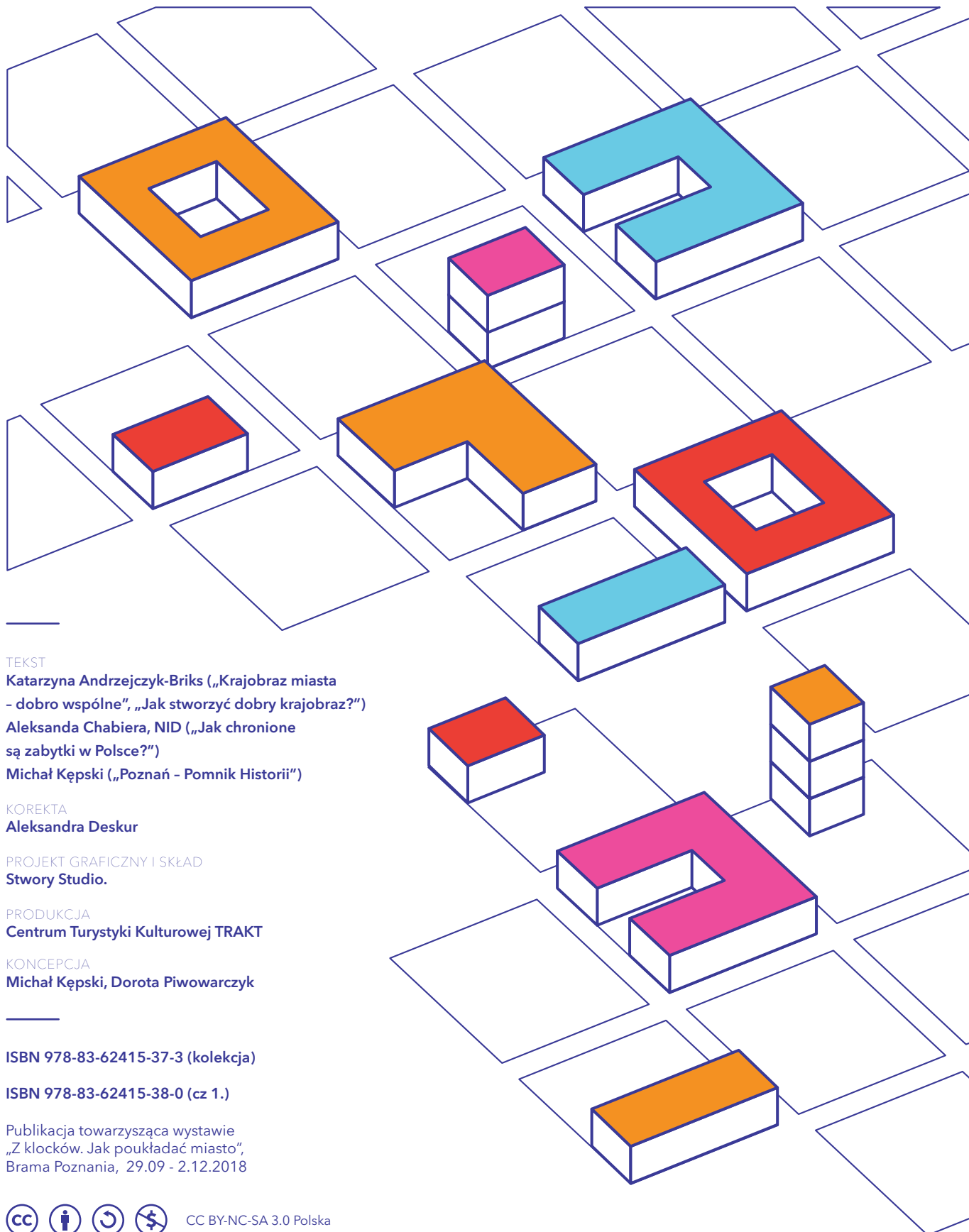
Opieka nad zabytkiem jest zadaniem właściciela czy też opiekuna. Musi on zapewnić możliwość badania i dokumentowania zabytku, jego konserwację i inne niezbędne prace. Jego obowiązkiem jest utrzymanie zabytku w jak najlepszym stanie, a także korzystanie z niego tak, aby to nie groziło utratą wartości. Co ciekawe, właściciel ma za zadanie umożliwiać propagowanie wiedzy o zabytku i jego promocję.

Model fasady Pałacu Mielżyńskich, fragment wystawy „Z klocków”, fot. Ł. Gdak, wł. CTK TRAKT

3. Zadanie państwa - ochrona zabytków

Zadania państwa to przede wszystkim zapewnienie takich warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, żeby zachowanie i użytkowanie zabytków było możliwe. Innymi słowy, państwo tworzy przepisy, które umożliwiają właścicielom zabytków opiekę nad nimi. Poza tym administracja państwowa ma za zadanie zapobiegać zagrożeniom dla zabytków, aby nie traciły one swoich wartości, czy to w wyniku niszczenia, czy niewłaściwego użytkowania. Ona jest też odpowiedzialna za przeciwdziałanie przestępstwom przeciw zabytkom (np. kradzieżom czy nielegalnemu wywozowi za granicę). Oznacza to m.in. odpowiednie kompetencje i obowiązki służb mundurowych, np. Policji czy Straży Granicznej. Ochrona

zabytków musi też być uwzględniona w przepisach planowania i zagospodarowania przestrzennego i tych dotyczących ochrony środowiska. Dodatkowo to administracja państwowa ma za zadanie kontrolować stan zachowania zabytków.

TEKST

Katarzyna Andrzejczyk-Briks („Krajobraz miasta - dobro wspólne”, „Jak stworzyć dobry krajobraz?”)

Aleksandra Chabiera, NID („Jak chronione są zabytki w Polsce?”)

Michał Kępski („Poznań - Pomnik Historii”)

KOREKTA

Aleksandra Deskur

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD

Stwory Studio.

PRODUKCJA

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

KONCEPCJA

Michał Kępski, Dorota Piwowarczyk

ISBN 978-83-62415-37-3 (kolekcja)

ISBN 978-83-62415-38-0 (cz 1.)

Publikacja towarzysząca wystawie
„Z klocków. Jak poukładać miasto”,
Brama Poznania, 29.09 - 2.12.2018

CC BY-NC-SA 3.0 Polska

Poznań 2018

organizatorzy:

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Centrum
Inicjatyw
Rodziny

patronat:

Dofinansowano ze środków
Muzeum Historii Polski
w Warszawie w ramach
Programu „Patriotyzm Jutra”.

